

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСАД ФАСИЛІТАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ

Ліхачов В.К., Добровольська Л.М., Макаров О.Г., Тарановська О.О., Шиманська Я.В.

Полтавський державний медичний університет

Проаналізовано шляхи гуманізації процесу навчання у вищій медичній школі, можливість застосування фасилітації, фасилітативних умінь і формування фасилітативної взаємодії.

Ключові слова: навчальний процес, здобувач, фасилітативна взаємодія, фасилітація.

The article analyzes the ways of humanization of the learning process in higher medical school. Possibility of application of facilitation, fascilative skills and formation of fascilative interaction.

Key words: educational process, applicant, facilitating interaction, facilitation.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в Україні в соціальній сфері, значною мірою вплинули на розвиток багатьох сфер сучасного суспільства і знайшли своє відображення і в педагогічній науці. У навчальний процес сучасної української вищої медичної школи все активніше впроваджуються новітні інтерактивні методи навчання й педагогічні технології, які сприяють реалізації інтелектуальних здібностей здобувачів.

Використання інтерактивних методів навчання не є новим. О.В. Гурянова зазначає [1;7;8], що елементи інтерактивного навчання застосовувались ще в методиках викладачів ХХ сторіччя, а подальше їх використання спостерігаємо в теорії розвивального навчання (Г. Альтшуллер), у працях В. Сухомлинського, у творчості вчителів-новаторів: Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, І. Волкова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та ін. [1;2;7]. У дослідженні й удосконаленні інтерактивних методів навчання вагомий внесок мають українські педагоги А. Гін, І. Дичківська, І. Зязюн, М. Кларін, С. Крамаренко, О. Пехота, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та ін. [2;6;13;15].

У наш час посилена увага приділяється гуманізації процесу навчання. Виникає потреба в переосмисленні своєї позиції щодо методів, прийомів навчання, ставлення до учнів, взаємодії з ними викладача вищої медичної школи. Як раніше зазначав О. Фісун [9;12;14;15], традиційно склалося, що ролі викладача порівняно з роллю здобувача надається велике значення, тоді як, на думку К. Роджерса, основним завданням викладача є полегшення й водночас стимулювання (фасилітація) процесу навчання для того, хто навчається, тобто вміння створювати відповідну атмосферу, інтелектуальну й емоційну обстановку в навчальній кімнаті, атмосферу психологічної підтримки [1;6;7;10]. Основи науково-методологічних підходів до забезпечення педагогічної фасилітації висвітлені в працях Є. Врублевської, В. Суміної, Т. Загорулі, Л. Кулікової, О. Фісун, Е. Волошиної, О. Галицян, Е. Скібіцького, І. Скібіцької [7;10;13;14].

Відсутність єдиної точки зору щодо тлумачення феномена фасилітації зумовлює доцільність продовження наукового дослідження в напрямі застосування цих педагогічних підходів у вищій медичній школі.

Мета – на основі аналізу літератури визначити суть і склад фасилітативних умінь сучасного педагога, виявити можливості застосування явища фасилітації в процесі викладання у вищій медичній школі.

Обговорення. Термін «фасилітація» походить від англійського дієслова «facilitate» – «полегшувати, сприяти, допомагати, просувати». Уперше це поняття було сформульовано наприкінці ХІХ ст. французьким науковцем Ш. Фере, а науково зафіксовано в дослідженнях американського психолога Н. Трипплетта; у педагогічну теорію і практику термін «фасилітація» увів відомий психотерапевт і педагог К. Роджерс [3;4;9;12].

К. Роджерс розрізняв два типи навчання. Перший – примусовий, надмірно інтелектуальний, оцінюваний і регульований зовні, спрямований на засвоєння знань і компетенцій. Другий тип навчання ініціюється й оцінюється особистістю, яка навчається, і спрямований на засвоєння змісту навчання як елементів особистісного досвіду. Таке навчання є особистісно-захоплюючим, воно впливає на особистість людини. Основне завдання особистісно-центрованого педагога – стимулювання, або фасилітація усвідомленого навчання. В основі завдання фасилітації – організація ефективної роботи учнів на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії [6;9;12;13].

Умови фасилітації:

- 1) проблемність навчання;
- 2) довіра педагога до учнів, їхніх можливостей;
- 3) повага до учнів;
- 4) толерантне ставлення до учнів, розуміння їхніх реакцій;
- 5) забезпечення учнів інформаційними, дидактичними, матеріально-технічними ресурсами.

Вирізняють фасилітацію соціальну й педагогічну. **Соціальною фасилітацією** називають підвищення продуктивності діяльності особистості внаслідок актуалізації її у свідомості іншої людини (або групи людей), що позиціюють у ролі спостерігача або суперника. **Педагогічна фасилітація** – це урізноманітнення особистісно-орієнтованого впливу й особистісний розвиток суб'єкта професійно-педагогічного процесу за рахунок особливого стилю спілкування особистості й педагога. Педагогічну фасилітацію трактують як взаємодію між викладачем і здобувачем, яка ґрунтується на засадах гуманізму, полісуб'єктності, толерантності, дозволяє встановити зв'язок між загальноцинісними ідеалами. У зв'язку з цим досліджується особливий вид педагогічної взаємодії між вчителем і учнем, що дістав назву «фасилітуюча взаємодія» [6;8;11].

Роль фасилітатора потребує від викладача певних умінь:

- уважно слухати, спостерігати й запам'ятовувати і хід подій, і стиль поведінки учнів;
- налагоджувати просту і плідну комунікацію між членами навчальної групи;
- аналізувати й корегувати дії здобувачів;
- діагностувати й заохочувати ефективну (корегувати неефективну) поведінку;
- сприяти створенню моделі ефективної поведінки;
- забезпечувати зворотний зв'язок між учасниками навчального процесу, не використовуючи при цьому «на-

ступальних» і «оборонних» форм спілкування;

- знаходити й активізувати конструктивні моделі поведінки при внутрішньогруповій взаємодії;
- активізувати подібні моделі в міжгруповій роботі;
- викликати довіру учнів, бути терплячим;
- бути справедливим, обирати нейтральну позицію в оцінюванні роботи.

Визначаючи мету, яку забезпечує фасилітаційна підтримка в навчанні, викладач прагне до формування особистості здобувача вищої медичної школи, виявлення й розвитку його потенційних здібностей, задатків; створення умов для саморозвитку, самовизначення, самовдосконалення, самореалізації його особистості. У результаті в здобувачів освіти формується особистісна мотивація до навчання, творчості, досягнення цілей; навички взаємодії з викладачами, наставниками, колегами в процесі пізнання; орієнтація на успіх у навчанні й творчості.

Визначальними для реалізації фасилітації педагога є розвиток трьох якостей особистості: *атрактивність* (від лат. *Attrahere* – *залучати* – природний стан чого-небудь, що не викликає роздратування, а навпаки, вабить, що викликає симпатію), *толерантність* (від лат. *Tolerantia* – *терпіння* – терпимість до іншого роду поглядів, вдач, звичок) і *асертивність* (від англ. *assertiveness* – наполегливість, упевнений захист своїх інтересів або своєї точки зору з урахуванням думок інших людей) [5; 7; 11].

Сутність використання педагогічної фасилітації в післядипломній педагогічній освіті полягає в тому, щоби використовувати традиційні, інноваційні підходи й залучення активного, ініціативного в навчанні здобувача. Ми вважаємо, що педагогічна фасилітація – це більш особистісно-орієнтований рівень навчання, що може бути застосований у вищій медичній школі, відповідає сучасним вимогам формування професійних компетентностей особистості майбутнього лікаря.

Здобувачі не мають бути пасивними слухачами, які тільки присутні на лекції. При фасилітації навчання викладач має можливість використовувати не тільки традиційні форми, методи, прийоми, а інноваційні, інтерактивні, синектичні й т. ін., які спонукають до творчого засвоєння необхідної інформації.

З одного боку, особистість формується завдяки впливу освіти, а з іншого, особистість, яка розвивається, впливає на освітні структури і сприяє їх вдосконаленню й гнучкості. Основу педагогічної позиції педагога-фасилітатора складає **система особистісних настанов**, які реалізуються в процесах міжособистісної взаємодії зі здобувачами:

- щирість, відвертість, вірогідність, конгруентне самовираження, відкритість педагога;
- безумовне позитивне прийняття, довіра;
- емпатичне розуміння (здатність педагога бачити внутрішній світ учня ніби очима дитини).

Отже, фасилітатор організовує роботу учнів, сприяє розвитку їхніх особистісних якостей, допомагає ідентифікувати проблеми й приймати рішення. На заняттях використовуємо педагогічну фасилітацію як вид педагогічної діяльності викладача, яка має за мету допомагати здобувачу в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати його прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, як інтегрований, особистісний утвір, який детермінується педагогічною емпатією викладача, його професійно-педагогічною усталеністю й комунікативною компетентністю.

Структурно-компонентний склад педагогічної фасилітації дозволяє чітко виокремити такі компоненти:

- індивідуально-настановчий;
- когнітивно-діяльнісний;
- рефлексивно-оцінний.

До *індивідуально-настановчого компонента* педагогічної фасилітації належать характеристики, мотиви, настанови, емоції, спрямованість особистості викладача – його індивідуальні особливості як суб'єкта педагогічної фасилітації: прагнення допомагати іншим людям, здатність до співчуття і співпереживання, доброзичливість, емоційна чутливість, ціннісне ставлення до іншої людини як особистості, здатність відчувати здобувача.

Специфіка *когнітивно-діялісного компонента* педагогічної фасилітації полягає у сформованості комунікативної компетентності викладача як його здатності встановлювати професійно значущі, педагогічно орієнтовані, суб'єкт-суб'єктні відносини з усіма учасниками навчального процесу на професійному рівні.

До *рефлексивно-оцінного компонента* педагогічної фасилітації відносять педагогічну рефлексію як професійно-особистісний утвір: якості особистості, уміння вчителя, які забезпечують адекватну самооцінку, саморегуляцію, самосвідомість, здатність аналізувати й регулювати стосунки з іншими людьми, здатність до осмислення.

Найвище досягнення фасилітатора – це створення в членів групи враження, що всю роботу вони виконали самостійно.

Висновки. Отже, фасилітація – феномен міжособистісного спілкування, який робить більш продуктивним навчання або виховання суб'єктів освітнього процесу за рахунок їхнього особливого стилю спілкування й особистості викладача-фасилітатора. Бажаність вивчення можливостей фасилітації в умовах сучасної вищої медичної школи зумовлена необхідністю підвищення авторитету викладача й підходів гуманізму в процесах навчання. Фасилітатор – це викладач, учитель, тренер, основне завдання якого полягає в стимулюванні та спрямовуванні процесу самостійного пошуку інформації, це людина, що надає допомогу здобувачам у самопізнанні, самовизначенні, самореалізації.

Викладач перестає бути інформатором, а стає організатором самостійної роботи здобувачів, що підвищує його позицію, забезпечує реалізацію інтелектуальних і творчих та мануальних здібностей здобувача. Ми вважаємо, що фасилітація в медичній освіті створює умови для підвищення інтересу, пізнавальної діяльності майбутніх лікарів, вона спрямована на підтримку особистісного зростання й вивільнення і розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої медичної освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні форм, методів і засобів здійснення педагогічної фасилітації в умовах нової вищої медичної школи. Особливо важливим напрямом роботи вважаємо формування фасилітуючої взаємодії.

Список використаної літератури

1. Адамська З. М. Культурологічна парадигма як методологічна основа розвитку фасилітативних здібностей майбутнього психолога [Електронний ресурс]. Психологія особистості. 2017. № 1. С. 51-59. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2017_1_9
2. Волкова Н. П., Степанова А. А. Фасилітатор як важлива рольова позиція сучасного викладача вищу. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогічні науки. Серія «Педагогіка і психологія». 2018. № 1 (15). С. 228-234.
3. Волошко Г. В. Фасилітативний підхід у діяльності викладача як сучасний напрям реформування вищої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 9 (63). С. 96-106.
4. Галицан О. Формування педагогічної фасилітації майбутніх учителів в умовах особистісно-орієнтованої парадигми освіти / О. Галицан // Наукові записки. – Випуск 83. – Серія : педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 39- 41.
5. Гарькавець С. О. Координати психологічного виміру фасилітативної компетентності педагога. Науково-методичний журнал «Освіта на Луганщині». 2016. № 1 (42). С. 4-6.
6. Гура Т. В. Педагогічна фасилітація – механізм розвитку лідерського потенціалу студентів в умовах технічного університету. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2014. № 3. С. 32-44.
7. Гур'янова О. В. Використання творчої педагогічної взаємодії на заняттях із технологій / О. В. Гур'янова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 95-100.
8. Гур'янова О. В. Активізація творчого мислення особистості при застосуванні нових технологій розвитку / О. Гур'янова // Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції: соціально- гуманітарні вектори педагогіки вищої школи. – Харків: ХДАДМ, 2010. – С.229-231.
9. Казанжи М. Й. Вплив фасилітації в підготовці фахівців соціономічного профілю. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія. 2015. Т. 20. Вип. 3 (37). Ч. 1. С. 31-42.
10. Сэм Кейнер. Руководство фасилитатора. Как привести группу к принятию совместного решения / Сэм Кейнер, Ленни Линд, Кэтрин Толди. 2014. – 344 с.
11. Муромець В. Г. Вплив фасилітаційних практик на розвиток загальних компетентностей студентів PhD програми у контексті реалізації дослідницької стратегії: досвід Великої Британії / В. Г. Муромець // Молодий вчений. – 2017. – № 12 (52). – С.413-416.
12. Нестеренко В. В. Фасилітативна підтримка студентів у процесі їхньої самореалізації і саморозвитку як суб'єктів самостійної навчальної діяльності. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2014. Вип. 65. С. 248-254. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_49
13. Трухан Г. В. Фасилітативні вміння сучасного вчителя: суть, структура, місце в системі педагогічної фасилітації / Г. В. Трухан // Теорія та методика навчання та виховання. – 2019. – №47. – С. 148-158. DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2019.47.13>
14. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2010. № 34. С. 133-139.
15. Фісун О. В. Реалізація ідей фасилітації в діяльності вчителя / О. В. Фісун // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі. – 2009. – №2. – С. 385-391.
16. Фасилітація. Електронний каталог «Вікіпедія» <http://uk.wikipedia.org/wiki/Фасилітація>.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ З МІКРОБІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ: СТРАТЕГІЇ Й ПЕРСПЕКТИВИ

Лобань Г. А., Фаустова М. О., Ананьєва М. М., Чумак Ю. В.

Полтавський державний медичний університет

Для опанування мікробіології, вірусології й імунології необхідно поєднати засвоєння теоретичного курсу й оволодіння практичними навичками. Лише взаємодія викладача й здобувача вищої освіти забезпечує здобуття компетентностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: здобувач вищої освіти, викладач закладу вищої освіти, мікробіологія, вірусологія та імунологія.

A combination of mastering a theoretical course and mastering practical skills is required to master microbiology, virology and immunology. Only the interaction of the teacher and the students provides obtaining the competencies necessary for future professional activity by the last ones.

Key words: students, teacher of University, microbiology, virology, immunology.

Інформаційне наповнення навчального процесу лише тоді досягає високих результатів, коли прийоми роботи зі здобувачами вищої освіти відповідають характеру матеріалу й поставленим перед ними цілям. Для ефективного навчання на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології сформована робоча програма навчальної дисципліни, навчальні плани і створені всі умови для оволодіння здобувачами вищої освіти необхідними компетентностями. Взаємодія викладача і здобувача освіти забезпечує отримання останнім компетентностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Рівень організації спільної діяльності викладача і здобувача освіти, ступінь активності й зацікавленості здобувачів вищої освіти в навчально-пізнавальному процесі визначають його ефективність. Педагогічна майстерність викладача, реалізація найважливіших принципів навчання значною мірою впливає на обсяг часу й сил, витрачених на засвоєння програмного матеріалу.

Особливістю предмета «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» є великий обсяг теоретичного фактичного матеріалу, необхідність розуміння підходів до мікробіологічної лабораторної діагностики інфекційних хвороб і оцінки імунного статусу пацієнта. Для оволодіння цими складними науками необхідно поєднання засвоєння теоретичного курсу й опанування практичних навичок. Розрив між теоретичною підготовкою й опануванням практичних навичок може суттєво позначитися на завершальному результаті готовності здобувачів вищої освіти до оволодіння клінічними дисциплінами. Зважаючи на це, на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології приділяється пи-